

Slovenski kulturni klub ne počiva

Ne. Prav nasprotno. Ob koncu leta se je temperatura v klubu zvišala. Mor-da zaradi pričakovanja sv. Miklavža in božičnih praznikov. Vsekakor so bili novembra in decembra sobotni sestanki kar dobro obiskani, tako da moramo pohvaliti novi odbor, o katerem smo pisali v prejšnji številki. No, pa pogledjmo, kaj so pripravili v zadnjem času, od izida prejšnje številke Rasti. V soboto, 21. novembra, nam je Walter Škerk govoril o vojnih grozotah v Bosni, ki jo je sam obiskal kot časnika. Naslednjo soboto je bila gostja v klubu pisateljica Jolka Milič iz Sežane, ki je predstavila pisatelja Pavleta Zidarja. Radijski oder pa je bral iz pisateljevih del. 6. decembra je bilo v klubu miklavževanje. Da nas je obdaroval sv. Miklavž in nam dal mnogo koristnih in lepih nasvetov, ne gre posebej poudarjati. V soboto, 12. decembra, se nam je



v klubu predstavila pisateljica Marinka Fritz-Kunc. Zadnjo soboto pred prazniki, to je 19. decembra, pa smo z Radijskim odrom pripravili dolg in prijeten popoldan za otroke: obiskal nas je lutkar Cveto Sever, ki je podal pravljico o Janku in Metki, z njim pa je bil tudi čarodej, ki nas je očaral s svojimi čarovnijami.

Tako. To je bilo skoraj vse v zadnjih dveh mesecih. Srečanja v klubu bomo

nadaljevali po božičnih praznikih. Vsi, ki vam je do prijetne družbe, nas obiščite ob sobotah ob 18.30 v Donizettjevi ulici 3 v Trstu.

Slovenski kulturni klub sta obiskali kar dve pisateljici Jolka Milič (spodaj) je predstavila pisatelja Pavleta Zidarja. Marinka Kunc-Fritz (spodaj levo) pa je govorila predvsem o svojem delu. Člani gledališkega krožka so brali iz njenih del (zgoraj).



Oskubljeni sovjetski Ikar

V zadnjem letu smo doživeli velik preporod evropskih narodov. Propadle so po drugi svetovni vojni umetno sestavljene večetnične države, ki so bile pod vplivom "ogromnega komunističnega imperija". Izginil je njihov operativni "raj na zemlji". Marsikdo se bo sedaj spraševal, kakšno zvezo ima to z znanostjo? Zveza je v tem, da je skupaj z državno tvorbo propadla tudi izredna sovjetska tehnologija. Najbolj je obubožala prav tam, kjer si je pridobila največji uspeh: v astronautiki. Etnični spori so oskubili sovjetskega Ikar.

Korenine tega znanstvenega področja segajo v sredino tega stoletja. Prve zametke astronautike zasledimo v obdobju druge svetovne vojne; tedanji zelo nadarjeni nemški znanstveniki so pod vodstvom **Wernherja Von Brauna** na otoku Used pri ribiški vasi Peenemunde, kamor so postavili raketni poligon, sestavili prvo daljinsko raketo, imenovano V-2. Prvič so jo izstrelili

3. oktobra 1942. Čeprav je niso izumili za miroljubne namene (nacisti so jo uporabljali za bombardiranje Londona) smatrajo V-2 za prvo raketo vesoljske dobe.

Amerika se je po vojni, da bi ohranila doseženi status svetovne velesile, polastila najboljših nemških znanstvenikov; med njimi je bil tudi Von Braun. Isto je počejala tudi ZSSR.

Začela se je "hladna vojna" in z njo tudi rivaliteta za premoč na "starem kontinentu". Ker v ZSSR ni manjkalo sposobnih inženirjev (zadostuje le omeniti letalske inženirje: **Jakljev, Tupoljev, Mikojan in Gurevic [MIG]**) so prav hitro obvladali vso novo tehnologijo in si sami utirali pot naprej. Dne 4. oktobra 1957 so pretresli svet z izstrelitvijo v vesolje prvega umetnega zemeljskega satelita **Sputnik I**. Američani so le 1958. leta dosegli enakovreden uspeh z **Explorer-jem**.

Vkljub prizadevanju so ZDA zamudile tudi drugi zgodovinski dosežek v astronautiki. Že 21. novembra 1957 so Sovjeti poslali v vesolje večji satelit **Sputnik II.**, na krovu katerega je bila psička Lajka. Prvič v človeški zgodovini je živo bitje, čeprav le za malo, zapustilo Zemljo. Dozorel je čas, da tudi človek poleti v vesolje. Dne 12. aprila 1961 so iz Kozmodroma pri **BAJKO-NUR**-ju izstrelili prvo vesoljsko ladjo **Vostok I.** s človeško posadko. Za večne čase se je zapisal v zgodovino **Jurij Aleksejevič Gagarin**.

Tekmo za luno pa je zmagala Amerika. Z orjaško raketo **Saturn V.** sta avgusta 1969 pristala na Luni **Neil Armstrong** in **Edwin Aldrich** z vesoljsko ladjo **Apollo II.**

Od tedaj niso ne Američani ne Sovjeti napravili bogve kaj. Res je, da so Američani razvili raketo imenovano **Shuttle**, ki jo je mogoče večkrat uporabiti in pristaja kot letalo, ter da so Sovjeti razvili vesoljsko postajo **Mir**, toda niso dosegli nič bistveno novega.

ZSSR je s to tehnologijo pripomogla, da je človek dosegel rezultate, ki so bili v prejšnjih stoletjih prava fantazija. Astronautika je prinesla novosti tudi na področju medicine (vesoljska medicina itd.).

Propad sovjetske astronautike je zelo razočaral ljudstvo. Astronavte so namreč imeli za heroje komunizma, zdaj pa se je njihov ugled izničil. Gotovo vam je znano ime **Sergej Krikaljev**; ta se namreč ni mogel vrniti iz postaje **Mir** na Zemljo, ker ni bilo dovolj denarja za vrnitev. Če ne bi nastopili nekateri trgovci iz **Gradeža** z nabirko denarja, bi še zdaj lahko sameval na krovu postaje **Mir**.

Propad ZSSR pa ni zadovoljil vseh; vedno je moč dobiti koga, ki udriha po mrtvem sovražniku. S tem mislim na nekega madžarskega zgodovinarja, ki trdi, da je bil **Gagarinov** polet potegavščina. Omenja tudi razne neuspele polete in podobne nesreče. Res je, da je komunistični režim strogo skrival neuspehe in razglašal le sijajne dosežke – vsak režim pač to počenja – toda ni lepo, da bi dopuščali brezmišelnost blatenje le iz golega sovraštva. Zdaj je prišla na dan vsa gniloba komunizma, toda vsi njihovi znanstveni dosežki imajo svojo vrednost. Vse, kar odkrijemo novega, gre v korist vsega človeštva. Znanost je in mora biti apolitična in mednarodna.

Neva Zaghet

F. Janez Mijač

OCENE

Pokopani otrok

Številno občinstvo si je v preteklih dneh ogledalo uprizoritev Shepardove družinske tragedije **Pokopani otrok** v izvedbi SNG iz Nove Gorice. Gledalci so s tesnobo spremljali razvoj dogodkov, glasba sama pa je še stopnjevala moreče vzdušje: marsikdo je namreč prepoznal ponavljajoči se motiv znane ameriške televizijske nadaljevanke **Twin Peaks** in se je tako že od vsega začetka lahko prepračil, da bo sledil dogodkom, ki krepko mejijo na blaznost.

Dogajanje je postavljeno v sedanji čas v ameriški Illinois. Že starejši oče preživlja svoje dni doma; z njim in z ženo živi starejši sin, ki pa je doživel živčni zlom in stalno namiguje na nek tragičen dogodek iz preteklosti; drugi sin je izgubil nogo, tretji pa je umrl veliko let prej in ga mati ima za heroja.

Prihod vnuka s svojim dekletom uniči že načeta ravnovesja v družini. Nihče ga ne prepozna, pohabljenec pa skuša celo posiliti njegovo dekle (ta prizor je močno vplival na občinstvo in nekateri starejši gledalci so se odločili, da zapustijo gledališče); končno le pride do raz-

pleta: stari oče razkrije, da je pred leti ubil ženinoga nezakonskega otroka ter da ga je pokopal na koruznem polju. Mislim, da je do tega prišlo leta 1935, ker od takrat dalje ni polje več obrodilo (to bi bila neke vrste metafora, ki kaže na tajno družinsko pogodbo: nihče ni namreč nikoli izdal očeta, čeprav so vsi člani vedeli za njegovo krivdo). Polje ponovno obrodi koruzo, ko pride do razpleta in ko starejši sin odkoplje otrokovo truplo ter ga nese materi.

Drama je zgrajena na stopnjevanju napetosti, saj je jedro zgodbe precej banalno in gledalcem v glavnih obrisih že znano ob koncu prvega polčasa. Realizem nekaterih prizorov je zelo motil večino občinstva, skoraj vsi pa so ostali prikovani na sedeže dokler ni napetost poglela (do tega pa je prišlo šele na koncu).

Pa še to: mislim, da smo vsi med uprizoritvijo ugebali, ali je eden izmed igralcev res bil ob nogo ali ne. Mnogi so se ga spominjali v Mandragoli, ki so jo v Trstu zaigrali pred časom, in do konca niso vedeli za odgovor: ne, zanesljiva informatorka mi je razkrila, da je to bila le fikcija, ki se je – očitno – odlično obnesla.

Novomeška pomlad in Marij Kogoj

Beseda in glasba se dopolnjujeta – 6

Kogojev glasbeni nazor

Nekaj let pozneje, ko je tako naravnano gibanje mladih že prešlo svoj zenit, je Kogoj (op. 23) zapisal programatične besede o razvoju evropske glasbe: "Najmlajša (opomba: zadnjenastala) gre za tem, da se popolnoma osvobodi vsakega vpliva komponistov, ki so se bili uveljavili pred njo. Njena naloga je sčistiti atmosfero, odpraviti iz nje vsako zvijačnost, vsako prizadevanje, vplivati na človeka z zvočnimi coprnjami in efekti, izvršiti popolno očiščenje in ustvariti objektivne vrednote, ki bi bile vedno zmožne delovati na notranjost človeka, ... izgnati iz muzike vsako sentimentalnost in dobiti zdrav, močan izraz zdravemu, močnemu čustvu. Taka glasba je uravnotežena in nadčasovna in taka "umetnost je" tudi "futuristična – to je usmerjena v bodočnost – in če ni, nima smisla."

Kogoj je svoj delež dal tudi z učenjem kompozicije: njegova edina dva učenca sta bila Koporc in Bravničar, ki sta se tudi aktivno vključila v delovanje Kluba, posebno Bravničar, saj je v letih 1923-1924 na Kogojevo pobudo imel na domu Josipa Vidmarja štiri intimne večere svojih skladb, na katere so bili vabljeni kritiki. Njuno sodelovanje se je

še nadaljevalo, saj sta v maju 1925 izpeljala skupni koncert, s Kogojem, ki je bil prvi koncert na Slovenskem take vrste (predstavila sta namreč nekaj novosti).

Za slovenske razmere pa je bilo vse to nedoumljivo: ekspresionizem je bil za večino ekstremna točka in razdor umetnosti: estetsko je bil nesprejemljiv in je "žalil" občinstvo estetski čut. Že na prvem koraku je bil Kogoj sprejet kot tujec, vseeno pa je vztrajal na svoji poti, čeprav ni bil ekonomsko neodvisen in pripadnik višjih slojev; Kogoj je kar naprej vztrajal pri svojem in je s svojim ravnanjem šokiral Slovence prav na tistem kulturnem področju, za katerega so bili najmanj pripravljeni, in sicer na glasbenem področju. Zato je bila reakcija toliko slabša.

Kot smo že povedali, se je Kogoj znašel v centru gibanja "upornih" umetnikov, bil pa je edini, ki je trdovratno ostajal pri svojem. Tako da so se mu sčasoma zaprla vsa vrata založniških hiš, dalje se je število nasprotnikov povečalo, leta 1922 pa mu je bila vzeta vsaka možnost nastopa pred publiko.

Vsemu temu je pripomoglo še opešanje prvotnega zagona pri Klubu, tako da se je skupina začela lomiti na različne ideološke in estetske smeri. Prvotni klub mladih je propadel in tvorila se je

skupina mladih likovnikov, med literati je navdušenje za ekspresionizem ugasnilo, revija Treh labodov je doživela le dve izdaji in tako je Kogoj ostal sam.

Novembra 1920 je bil njegov zadnji celovečerni koncert, kasneje pa je s težavo objavljaval skladbe, ki pa jih ni nihče izvajal. Brez nikakršnega uspeha napiše pesmi Istrski motiv, Otožnost, nato zbirko za klavir Piano, dalje Himno trpečemu ljudstvu, Barčico, Requiem; tudi glasbeni specialisti se niso zavedali, da je Kogoj vrhunski skladatelj, tako da se je sam definiral kot skladatelj mrtvega petja.

Kogoj v Gorici in v Ljubljani

V Novem mestu in Ljubljani zanj ni več prostora, zato gre v Gorico, kjer se mu godi malo bolje, vseeno pa nima velikega uspeha, saj je bilo mesto malo časa prej v jedru vojne vihre, leta 1922 pa je že pod fašističnim pritiskom. Tu nadaljuje s skladanjem (Otroške pesmi); v Gorici naveže stike s Pocarnijem in z avantgardno skupino, sodeluje pri semi-futurističnem večeru z drugimi umetniki in Marinettijem, vseeno pa ne prodre v javnost. Kogojeva družina je v finančnih škripcih, Kogoj si pomaga na vse načine, toda ne najde stalnega dela. Nekega dne ga napadejo tudi mladinci Orjune (Organizacije jugoslovanskih nacionalistov), češ da je "zatajil in izdal" goriške Slovence; dalje se mu postavi po robu še Lajovic, ki je bil takrat najbolj ugleden skladatelj iz tradicionalnih vrst. Končno pa najde delo v Ljubljanski operi, toda tudi to visi na nitki zaradi stalno preteče finančne krize. V tem času je začel iskati kakšno dobro besedilo, da bi ga uglasbil: slednje je našel v dramski igri Andrejeva Črne maske. To opero je snoval dalj časa in leta 1929 je doživela premiero (druga uprizoritev 1957, tretja 1990), toda delo ni imelo nikakršnega odmeva.

Začel je znova s pisanjem kritik, komponiral simfonično partituro Če se pleše in Shakespearovo komedijo Kar hočete, toda delo je napredovalo z izredno počasnostjo. Bolezen ga je ustavila. Zadnje delo, ki pričuje o nekakšni

Psihozanimivosti

1) Metode psihoterapije so različne:

a) usmerjena psihoterapija zdravi bolnika, ki je prišel v psihiatrično bolnišnico ali jo je pravkar zapustil; zdravi ga s sugestijo, ki sega od blagega prepričevanja do avtoritarnih ukrepov in zdravljenja s hipnozo;

b) globinska psihoterapija analizira globoka skrita navzkrižja v podzavesti, ki so vzrok čustvenih motenj; njen namen je nadaljevati razvoj osebnosti, ki je bila dotlej "fiksirana" ali "potsnjena" v eno od stopenj otrokovega psihoseksualnega razvoja;

c) psihoterapija oživljanja skuša obuditi spomine in pomagati k podoživljanju nekdanjih dogodkov, bogatih čustev;

č) skupinska psihoanaliza uporablja metode individualne psihoterapije;

d) psihoterapija otrok si pomaga z otroku domačimi izrazili (npr. igro, modeliranjem, risanjem in slikanjem);

e) psihoterapija "okolja" je v rabi le pri bolnikih v bolnišnici; pomaga si z njihovimi specifičnimi lastnostmi (Medicinska enciklopedija).

2) Od Aristotela naprej je bila psihologija filozofska disciplina in pogosto so jo predavali v šolah vzporedno z logiko.

3) Zdravljenje s psihoanalizo je zelo dolgo: traja približno pet do šest let s štirimi ali petimi tedenskimi srečanji s psihoanalistom.

4) Depresijo označujejo predvsem občutki krivde, težave z odločitvami in stalna žalost.

Andrej Zaghet

odmaknjenosti k novi stvarnosti, so Malenkosti za klavir, ki izražajo intimnost in izpovedi, izražene v glasbi. Njegova poznejša glasba pa prekorači meje transcendentne metafizike in se porazgubi v nedoločnosti.

Zaključek

Poleti 1923 doživi psihični zlom. Živi še 24 let. Vidmar (op. 24) se nanj spominja z besedami: "Ves ta čas Kogoj skoraj nisem srečeval in nisem vedel, kaj se z njim dogaja. Spominjam se samo, kako sem ga nekajkrat v poznih nočnih urah videl v tej ali oni kavarni, vsakokrat v stanju, ki me je navdajalo s strahom: s pošastno otrplim smehom na obrazu, ki je bil podoben negibni, grozljivi maski. Nato se spomnim nenavadne vesti, da so ga odvedli v bolnišnico za duševne bolnike. In še kasneje sem ga srečeval na ulici, kjer se je zgubljeno plašil ali svoje sence ali kandelabrov ali bogvedi česa še. Seveda ni poznal nikogar več."

Za njim je kmalu izginila vsaka sled, saj ni imel naslednikov: Kogoj je zapustil samotarsko umetnost, ki se je rodila izven vsakršne šole, smeri ali sistema. V takih pogojih rastejo namreč le osebnosti z močnim značajem, česar se je Kogoj že zavedel leta 1918, ko je rekel, da kdor želi biti velik umetnik, mora najprej veljati kot človek, saj ne more zajemati iz nič. Zanj je najvažnejši duh. Nova umetnost bo usmerjala duh, bo prebujala ljudi in jih bo učila živeti v novem svetu. Učila jih bo živeti pogumno, živeti preudarno in živeti izven časa in prostora.

23) Klemenčič, Slov. glasbeni ekspresionizem str. 40

24) Vidmar, Obrazi, str. 64

Viri in literatura:

Enrico Cusatelli, Theodor Daubler, predavanje Skupine 85, 15.3.1990

Ivan Klemenčič, Slovenski glasbeni ekspresionizem, Lj 1988

Ivan Klemenčič, Tanja Viher, Libretto opere Črne maske, Lj 1990

Mliček Komelj, Slovensko ekspresionistično slikarstvo in grafika, Obdobja 5, Lj 1983

Peter Krečič, Slov. likovna avantgarda in ekspresionizem, Obdobja 5, Lj 1983

Primož Kuret, Ekspresionizem in slovenska glasba, Obdobja 5, Lj 1983

Borut Loparnik, Marij Kogoj, Lj 1965

Borut Loparnik, Plaidoyer per uno sconosciuto, Trst 1986

Pavle Merku, Kogoj tra Trieste e Gorizia, Trst 1986

Pavle Merku, Marij Kogoj 1892-1956, Katal 1989

Pavle Merku, L'espresionismo, predavanje Skupine 85, 15.3.1990

Pavle Merku, Marij Kogoj, oddaja na Radiu TS A, 14.4.1990

Dušan Moravec, Značilnejši odsevi ekspresionizma na slovenskem gledališkem odru, Obdobja 5, Lj 1983

Raffaello Morghen, Evropska civilizacija, Trst 1975

Marjan Mušič, Novomeška pomlad, Lj 1974

Edward Neill, Kogoj compositore europeo, Trst 1986

Janko Pleterški, Slovenci v dvajsetih letih, Obdobja 5, Lj 1983

Slovenski biografski leksikon, Marij Kogoj

Synthesis AZ Curcio, Rim 1980

Josip Vidmar, Obrazi, Lj 1985

Janez Vrečko, Znamenje (Kosovel, slovenska zgodovinska avantgarda in zenitizem) 1986

RAST, mladinska priloga Mladike. Pripravlja uredniški odbor mladih. Pri tej številki so sodelovali: Martin Maver, Janez Mljač, Neva in Andrej Zaghet, Martina Ozbič in Andrej Maver.

Tisk Graphart, Trst, december 1992. Drevored G. D'Annunzio 27/E, Tel.040/772151

IN MEMORIAM

Poslovili smo se od učiteljice Drage

Le težko se je sprijazniti z mislijo, da nas je za vedno zapustila učiteljica Draga Lupinc. Prav ona, ki je bila vedno tako polna življenja in zanimanj, ki mi je še julija poslala čestitko za maturo, ki se je poleti odpravila na dolgo potovanje v Indijo in ki me je še pozno jeseni, ko sem jo slučajno srečal na Opčinah, povabila k sebi na obisk. In tako kot sem ob novici o njeni smrti onemel jaz, so verjetno onemeli vsi številni učenci, ki so imeli to srečo, da jih je v osnovni šoli učila.

Jaz sem imel to srečo vseh pet let osnovne šole. Seveda se takrat tega ni

sem še zavedal. Učiteljica je bila znana po svoji strogosti, ki učencem ni bila vedno prijetna. Kolikokrat je z dlanjo udarila po tabli, da bi nas umirila, ali celo brcnila v mizo, če smo bili raztreseni ali se nismo dovolj potrudili. Od nas je vedno zahtevala največjo delavnost in koncentracijo. Najbolj jo je motila lenoba in nam jo je hotela izbiti že v prvih razredih šolanja. Če smo zaslužili, nas je pohvalila, a v tem ni nikoli pretiravala.

Predvsem nam je želela posredovati ljubezen do slovenske besede in knjige, zato nas je navdušila za bralno značko. Dnevi podelitve bralnih značk so bili posebno slovesni – predvsem po zaslugi učiteljice Drage smo spoznali veliko pisateljev, pesnikov in ilustratorjev iz cele Slovenije.

Vedno nam je dajala za zgled svoje učence iz prejšnje generacije, češ da jim mi ne segamo niti do kolen. Da je bil tudi to njen pedagoški prijem, smo spoznali kasneje, ko smo jo prišli obiskat na šolo in nas je pred novimi učenci samo hvalila. Z vsemi svojimi učenci je ohranila stik, tudi ko so šolo zapustili, za vsakega se je zanimala, kaj dela, kakšni so njegovi načrti. Vsi smo ostali "njenimi" učenci.

Vsi ti spomini so mi prihajali na misel na njenem pogrebu. Bilo mi je hudo, da je ne bom več videval po Opčinah in da mi ne bo nikoli več veselo zaklicala: "Kaj dela moj Andrejček?" A kljub temu je bil pogled na tolikšno množico ljudi različnih generacij, ki so se prišli učiteljici Dragi zahvaliti, pomirjujoč in tolažiljen. Bil je dokaz, koliko je učiteljica Draga pomenila in kako neizbrisno sled je pustila v svojih učencih.

Andrej Maver

